

ПОЛІТ Лебеда

Ол. ПОЛТОРАЦЬКИЙ

— „Коли у нас в Києві було оголошено передплату на нове видання повної збірки творів вашого Шекспіра — перед магазином передплатних видань створився цілий натовп і міліція регулювала чергу!

Містер Фінпс, один із екскурсоводів шекспірівського музею у Стратфорті на Ейвоні, почувши це, на знак подяки притискає руку до серця й низько вклоняється. Він просить передати привіт — там, у Києві, далеко-далеко звідси, — незнайомим йому поклонникам великого Шекспіра...

Ми прибуваємо до Стратфорта на Ейвоні, цього маленького міста з його 25 тисячами мешканців, проїхавши з півдня на північ майже весь острів Великобританію.

До цього ми побували в похмурому Тауері, де бачили йоменив — веселих дідів учорних, розшитих червоним камзолах і в чудернацьких широких циліндрах; стояли перед каменем, на якому колись було відтято голову Анні Бoleйн; вдивлялися в анфіладу низьких залів, у товсті, з каменя складені стіни фортеці-в'язниці, і думали: «Скільки крові, скільки змов і заколотів, скільки убивств і придворних переворотів бачили ці старовинні стіни». І, звичайно, в нашій пам'яті поставали образи історичних п'єс-хронік Вільяма Шекспіра.

Зелена Шотландія нагадувала нам чарівні картини Шекспірових фантастичних комедій, а древні палаци, які височили на верхів'ях неприступних гір, відроджували в нашій пам'яті образи шотландських таянів, підступної леді Макбет.

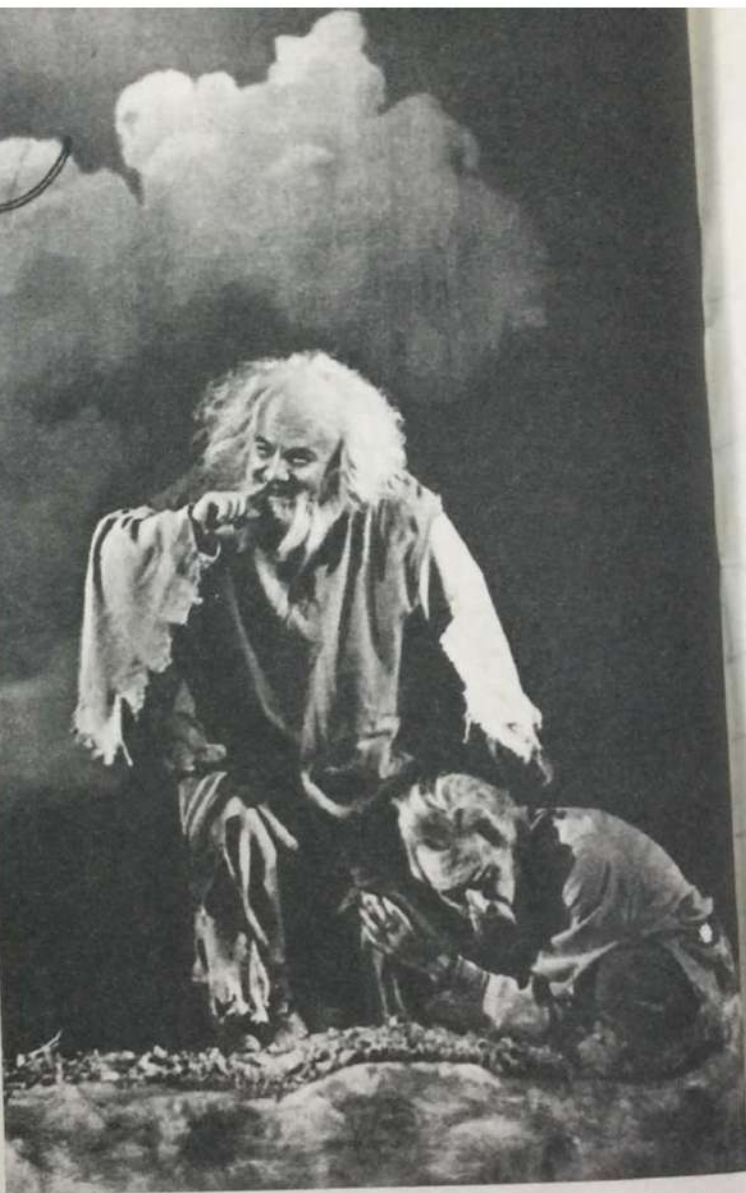
Шекспір згадувався на кожному кроці в сучасній Англії: то відбивався в дотепі веселого співрозмовника гумор Основи; то в чисмусь хижому й ворожому погляді відчувалась підступність Яго; то,

при вигляді пишних аристократів, які й сьогодні їздять лондонськими вулицями в каретах, запряжених цугом, згадувалися слова Гамлета про те, що й титулованих вельмож зжере черв'я...

І от Стратфорт на Ейвоні, місто, де в родині скотаря, який був деякий час навіть мером міста, народився Вільям Шекспір. Тут він кінчив семирічну школу, дивився вистави заїжджих комедіантів, які запалили його невгасимою любов'ю до театру. Звідси вісімнадцятирічний юнак переїхав до Лондона. Ставши актором і автором лондонського театру «Глобус», він часто приїздив до свого рідного міста, аж поки знов оселився в ньому — вже до самої своєї смерті — рівно 395 років тому.

Ми проходимо до будинку, де народився один з найбільших драматургів світу, твори якого на нашій, радянській, землі знайшли свою другу батьківщину. Душевний трепет охоплює тебе, коли входиш в ці великі й високі, світлі кімнати, бачиш на стендах документи, які засвідчують окремі скріплені факти з маловідомої нащадкам біографії великого письменника. Ти вдивляєшся в своєрідну кладку стін Шекспірового дому — чорні дерев'яні стовпи обмуровані цеглою. Дах вкритий червоною черепицею: навіть у досить заможного Вільямового батька не вистачило грошей розжитися на соломяну або очеретяну стріху — вони коштували дорого і таку розкіш могли дозволити собі тільки справжні багатії.

А от і «кімната народження Шекспіра». Ліжко вкрито зеленою шовковою ковдрою. Поряд — щось на зразок вудлиця, сторчма прикріпленого до спеціального верстата. За таке вудлице прив'язували малого Вільяма, щоб, бува, роблячи перші неспівливі кроки, не впав і не розбив собі носа.

Король Лір — М. Крушельницький, Глостер — А. Гашинський.

Не допомогли застороги — він вирвався-таки з цих лабет і високо злетів над Ейвоном, оспіваний сучасниками, потім забутий на два сторіччя і знову відроджений у всій своїй славі з другої половини XVIII сторіччя.

Від Шекспірового дому ми йдемо на околицю містечка. Осінній великий сад з височенними старовинними деревами. Кам'яна церква святої Трійці, побудована в XIII столітті. Наблизьтесь до вітаря: між могил місцевих аристократів

і духовного начальства ви побачите вмуровану в кам'яну підлогу вузьку плиту і на ній вікопомний напис: «Добрі друзі Христа, в пам'ять минулого не тривожте захованих тут моїх останків. Хай буде благо тому, хто збереже непорушним каміння мого склепу, і хай буде проклятий той, хто зрушить з місця мої кістки». Ми знаємо, що цей напис — слова самого

Блазень — Д. Мільотенко.

Сцена з 3-ї дії. Слуга — А. Каневський, Корнваль — А. Скибенко, Регана — О. Кусенко.

Сцена з 4-ї дії. Лір — М. Крушельницький, Корденія — А. Роліс.

Шекспіра: він приготував його за-
здадегидь і наказав вирізати на
могилийнй плиті, побоюючись, що
його кістки накажуть викинути
геть місцеві аристократи,— оці,
поховані поряд, забуті людьми де-
кан Балзал, сери Хьюг і Вілм та
леді Анна Клоптон, граф Тотнес і
інші. Так, Шекспір справді мав
підстави боятися, що його пере-
слідуватимуть і після смерті, як це
робили за життя з незнатним, без
високої освіти актором, що на-
смлювався суперничати з дипло-
мованими драматургами. І якщо
його кісток все-таки не наважили-
ся зрушити з місця, то й досі зна-
ходяться ті, хто відмовляє Шекспі-
рові навіть в авторстві його п'єс,
приписуючи їх написання то гра-
фові Ретленду, то Френсісу Беко-
ну, то представникам сучасної
Шекспірові аристократії — лордам
Соутгемпτονу, Дербі, Пемброку.

Схиливши голови, стоїмо ми пе-
ред могилою геніального плебея,
вдивляємося в пофарбований бюст
Шекспіра, встановлений в ніші над
його могилою. В руках великого
драматурга лебедина перо — і тут,
над могилою, він показаний у не-
втомному труді, в безнастанній
творчості...

По річці Ейвон плавають лебеді.
Лебедем Ейвона назвав Шекспіра
англійський драматург Бен Джон-
сон у віршованій передмові до
першого повного зібрання його
творів.

Ось уже чотириста років твори
великого драматурга з благоговін-
ням дивляться і студенти-туристи
тут, у Меморіальному Шекспірів-
ському театрі Стратфорта на Ей-
воні, і наш глядач за тисячі й
тисячі кілометрів звідси, у Тбілі-
ському театрі імені Шота Руста-
вели, що славився прекрасною по-
становкою «Отелло», і в Харків-
ському театрі ім. Шевченка, який
оставив «Гамлета». Шекспір сво-
єю трагедією «Ромео і Джульєт-
та» дав натхнення творцям балету,
в якому з усім блиском розкрився
танцювальний геній Галини Ула-
нної.

Шекспір — всюди шанований і
любимий, в обох півкулях нашої
планети. І коли тут, у нас на Укра-
їні, в Київському академічному
театрі ім. Івана Франка, ставиться
одна з найгеніальніших його п'єс —
«Король Лір», то ми сприймаємо
це, як свято всієї української куль-
тури.

...Звиклі до багатьох попередніх
становок славетної трагедії, ми
ідеально розкоші оформлення, зо-
юта, пишноти, грому зброї, бряж-
ання шпор — усього того, чим по-
радицї віддавна супроводилися
становки «Король Лір». Але

розкривається театральна завіса —
і нічого цього немає. Піатемна
сцена, безладно накидані на грубо-
збитий стіл хутра... І ми згадуємо
бачені в Англії старовинні пала-
ци — так, уже ця перша з деко-
рацій до «Король Лір», створе-
на художником В. Меллером, від-
повідає духові доби, вона правди-
во відтворює середньовічний по-
бут, коли рицарі й королі розри-
вали руками шматки смаженого
м'яса, а кістки кидали під стіл со-
бакам, коли безнастанні війни й
походи виховували людей сувори-
ми, невібагливими і грубими.

Оця реалістичність, правдивість
у показі історичного побуту се-
редньовічної Англії характерна не
лише для прекрасного оформле-
ня, а й для всього стилю постанов-
ки «Король Лір». Режисер В. Ог-
лоблін — представник порівняно
молодого покоління українських
режисерів, який зростає від по-
становки до постановки, відкинув
умовну пишноту й помпезність,
«традиційні» для шекспірівських
п'єс, свідомо прагнувши показати в
переживаннях короля Ліра зви-
чайні пристрасті й почуття люди-
ни — хоч би й був Лір королем
всєї Британії.

От Лір — на початку виконавець
цієї ролі М. Крушельницький по-
казує його свавільним і каприз-
ним, розбещеним владою, мало-
привабливим дідом — допитує-
ся в своїх трьох дочок, котра з
них любить його найбільше. В ін-
тонаціях його голосу немає нічо-
го «королівського», бундючного,
пафосного, — це реалістичне зма-
лювання вже з перших реплій пер-
шої сцени задає тон усьому спек-
таклю. Згодом ми будемо присутні
на трагедії великих людських
пристрастей, але достовірність
усього, що відбувається на сцені,
примусить глядачів відчувати себе
немовби співучасниками дії, а їхні
серця — битися в унісон серцям
Ліра, Блання, Едгара, Кента, Гло-
стера.

Трагедія Лір — це трагедія об-
дуреного батька, який жорстоко
помилився в своїх діях. Пізнавши
гіркоту зради й підступності, він
проходить довгий і болісний шлях
страждань. Ми бачимо, як душев-
ні й сердечні муки очищають Ліра,
як він підноситься до вершин роз-
уміння життя. Йому стають близь-
кими страждання принижуваних і
гноблених людей Англії. Він усві-
домлює справжню ціну тим, хто
ховає свої пороки за пишними
покрывами багатства, шляхетності
і влади. І ми, глядачі, пробачаємо
Лірові його минуле, яке зробило
було його самого подібним до тих,
кого він сьогодні картає, тому що

бачимо, як пережита ним трагедія
очистила його душу. М. Крушель-
ницький з незвичайною силою і
переконливістю відтворив скла-
дний і суперечливий образ короля
Британії. Він тонко й послідовно
прояв складну лінію зміни харак-
теру розв'язаного короля, і в цьо-
му — одна з головних причин
успіху вистави.

Великою заслугою постановника
«Король Лір» є те, що він до-
бився майже повної акторської ан-
самбловості в шекспірівській тра-
гедії. Можливо, лише одна мало-
виразна Корделія (артистка А. Ро-
лик) випадає з цього добре зігра-
ного акторського колективу. Але
взьмуть інших виконавців — де-
монічну й сильну своїм жорстоким
характером Гонерію в прекрас-
ному виконанні артистки К. Литви-
ненко, Регану — другу підступну
Лірову дочку (артистка О. Кусенко
знайшла вірні фарби, щоб по-
казати, як Реган піддається впли-
вові свого оточення і зрікається
Ліра), — і ви переконатесь, що
успіх вистави багато в чому зале-
жить також від трактовки цих об-
разів.

Критика багато писала про те,
що в «Королі Лірі» показано роз-
пад усіх людських зв'язків: ко-
роля й підданих, батька й дітей,
зв'язків цілої родини. Людина за-
лишається самотньою, і в цій самот-
ності криється коріння її трагедії.
Лір стає жертвою хижаків — влас-
них дочок та їхніх чоловіків; син
вельможі Глостера Едгар (артист
М. Досенко) стає жертвою свого
зведеного брата Едмунда (артист
В. Цимбаліст), який обмовив його
перед батьком; самотиним стає
Глостер (артист А. Гашинський),
який підпадає під опалу суверена;
самотиним стає і правдивий Кент
(артист О. Давиденко), що наслі-
дується суперечити Ліровій сваво-
лі. Розпадаються зв'язки родинні,
розпадаються й зв'язки держав-
ні — Лір перестає бути королем.

Але якщо трагедія людини — в
її самотності, коли вона стає без-
силою перед владою лихих при-
страстей, то її щастя — в єднанні
з іншими людьми. Навіть всіма від-
кинутий і зневажений, Лір не зали-
шається цілком самотнім. Десь у
Франції живе ображена ним доч-
ка Корделія, яка все ж таки не
забула свого батька і в скрутну
хвилину приходить йому на допо-
могу. Не кидає Лір його люби-
мий мудрий Блазень (в чудовому
виконанні артиста Д. Мілютенка).
На його бік стає Едгар, такий не-
щасний, як і Лір. Вельможка Кент,
перемігши в собі почуття образи,
повертається до Ліра.

Трагедія самотності і оспівуван-
ня людського єднання пов'язана з
гарячим співчуттям до знедолених
і ненавистю до гнобителів, лице-

мірів, Фальшивих священиків. З
глибини свого нещастя Лір підні-
мається до висот убивчого викри-
ття людських пороків. Досить зга-
дати його тиради, присвячені не-
правдливому судові, лицемірству,
людиноненавистності, — розвін-
чаний король відчув це все на
собі самому і знайшов сили кар-
тати неправду суспільства, ство-
реного з бідних і багатих, з вла-
дарів життя і з безправних людей.
І ці викривальні тиради, породже-
ні власним нещастям, не лише
збуджують в нас гаряче співчуття
до Ліра, — вони примушують нас,
радянських глядачів, відчувати
повну співзвучність між благород-
ними думками великого Шекспіра
і гуманними, повними справедли-
вості ідеями нашого часу.

Спектакль «Король Лір», як він
здійснений на сцені театру ім. Іва-
на Франка, — близький і співзвуч-
ний нашій добі й нашому світогля-
дові. Він повно і переконливо роз-
криває основну ідею п'єси про те,
що щастя людини — в єднанні з
іншими людьми.

Значення шекспірівської прем'є-
ри в театрі ім. Івана Франка не
лише в тому, що колектив з честю
витримав складне випробування,
показавши, які сили криються в
його творчих «порохівницях», і що
українська радянська сцена зба-
гатилася ще одним спектаклем,
який поєднує в собі високу худож-
ність із гуманними, такими сучас-
ними й близькими нам ідеями.
Прем'єра «Король Лір» в укра-
їнському театрі є ще й значним
вкладом в скарбницю радянсько-
англійської дружби, свідченням
справжнього інтернаціоналізму ук-
раїнської радянської культури.

Тут мені хотілося б повернутись
до того, про що я розповідав на
початку: до розмови з містером
Філпсом, одним із співробітників
шекспірівського музею в Страт-
форті на Ейвоні. Проповідь дру-
жи, єднання людей завжди знайде
відгомін в душі радянської люди-
ни, звідки б вона не звучала. Ра-
дянський народ — законний спад-
коємць усього кращого, що ство-
рила людська культура, — успад-
ковує і безсмертні скарби Шек-
спірового генія. І поряд з прости-
ми людьми Англії та цілого світу
саме ми, а не прижиттєві й по-
смертні вороги Шекспіра, гноби-
телі й людиноненавистники, — саме
ми є правдивими інтерпретатора-
ми його творчості і щирими, пал-
кими прихильниками його без-
смертних ідей, цінностей його
геніальних драматичних образів.
Лебідь Ейвона ширяє і над гостин-
ною й привітною українською зем-
лею, і тисячі й тисячі наших гля-
дачів, вдячні творцям таланови-
того спектаклю в театрі ім. Івана
Франка, співпереживатимуть шек-
спірівські почуття.

Сцена з 2-ї дії. Освальд — І. Маркевич, Гонеріля — К. Литвиненко, Кор-
валь — А. Скибенко, Лір — М. Крушельницький.

Фото В. Градова

